

РЕЦЕНЗІЯ

**на кваліфікаційну наукову роботу
Тітова Дениса Васильовича на тему:**

«Організаційно-економічний механізм розвитку сільських територіальних громад в Україні», подану для проведення попередньої експертизи на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 Економіка

Процес євроінтеграції України потребує реформування різних галузей, особливо актуальним є проблеми регіонального розвитку, що вимагає пошуку напрямків вдосконалення механізмів розвитку сільських територіальних громад щодо використання бюджетних коштів, соціально-економічного розвитку територій та активізації підприємницької діяльності на селі як основи подолання безробіття. Саме реалізація реформи місцевого самоврядування передбачає децентралізацію влади та розмежування повноважень між різними її рівнями, що сприятиме самостійності рішень місцевої влади та у самих територіальних громад.

Аналіз рукопису дисертації Тітова Дениса Васильовича на тему: «Організаційно-економічний механізм розвитку сільських територіальних громад в Україні», подану для проведення попередньої експертизи на здобуття наукового ступеня доктора філософії галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 051 – Економіка, а також ознайомлення з науковими працями автора в контексті вимог і рекомендацій сучасних відповідних нормативних документів України до такого роду робіт, дає підстави для наступних оцінок:

1. Кваліфікаційна робота є закінченим науковим дослідженням та присвячена вирішенню питань удосконалення організаційно-економічного механізму розвитку сільських територіальних громад. Розглянуто підходи вчених та запропоновано власне бачення перспектив розвитку сільських територіальних громад в Україні.

2. У дисертації виконано такі завдання:

- розглянути економічний зміст поняття «територіальна громада» та її види;
- виокремити особливості розвитку сільських територіальних громад;
- визначити складові і функції організаційно-економічного механізму як основи сталого і збалансованого розвитку сільських територіальних громад;
- проаналізувати сучасні тенденції та результати впровадження реформи децентралізації;
- оцінити фінансову спроможність об'єднаних територіальних громад;
- визначити ефективність управління розвитком сільських територіальних громад;
- запропонувати заходи поліпшення державного регулювання реформи децентралізації;
- сформулювати модель розвитку сільських територіальних громад в Україні;

– визначити фінансові детермінанти зростання фінансово-економічного потенціалу сільських територіальних громад.

3. Наукова новизна

У ході виконання дисертаційної роботи отримано нові результати:

удосконалено:

– економічний зміст поняття «територіальна громада» в основі якого сукупність місцевих жителів, що проживають у межах села, селища чи міста, об'єднані єдиною метою на основі пріоритетних інтересів та визначених потреб сприяти розвитку території, використовуючи і нарощуючи її потенціал завдяки місцевому самоврядуванню як праву на самостійне вирішення проблемних питань місцевого значення та виділено суттєві відмінності між територіальними громадами, що дало можливість окреслити проблеми розвитку сільських територіальних громад (територіальні, інфраструктурні та економічні) в контексті проведеної реформи децентралізації;

– модель розвитку сільських територіальних громад з визначеними складовими, стратегічною ціллю та індикаторами на основі специфічних особливостей їх функціонування на сільських територіях;

– функції організаційно-економічного механізму розвитку сільських територіальних громад (сприяння продовольчій, економічній, екологічній, соціальній та національній безпеці держави; інноваційність розвитку громад і її сприйняття сільськими мешканцями) та науково-теоретичні засади його формування із врахуванням специфіки їх функціонування й негативних тенденцій соціально-економічного розвитку сільських територій (серед яких: пасивне ставлення сільських мешканців до розвитку території; недовіра селян до державних та місцевих органів влади), що дозволить зосередити увагу держави по запровадженню заходів його вдосконалення;

дістали подальший розвиток:

– визначення складових організаційно-економічного механізму розвитку сільських територіальних громад, які слід сприймати взаємопов'язаними та взаємодоповнювальними один одного, використання яких на принципах сталого і збалансованого розвитку сільської економіки матиме більший ефект для розвитку сільських територій;

– оцінка стану та тенденцій реформи децентралізації в контексті розвитку сільських територіальних громад, що передбачає вплив на структуру формування місцевих бюджетів та підвищення якості життя сільських мешканців;

– визначення потенціалу сільських територіальних громад шляхом використання системи показників ефективності управління, застосування комплексного й системного підходу до формування джерел фінансового забезпечення їх розвитку;

– використання моделей кореляційно-регресійного аналізу для встановлення наслідкових зв'язків між утворюючими факторами й тенденціями розвитку досліджуваної результативної ознаки та методу порівняльного аналізу середовища функціонування (АСФ), оснований на принципах лінійного програмування, для оцінки ефективності управління в сільських територіальних

громадах;

– проведення соціологічного дослідження (методом опитування) з метою уточнення існуючих проблем розвитку сільських територіальних громад і територій та надання конкретних пропозицій по їх вирішенню;

– вдосконалення організаційно-економічного механізму розвитку сільських територіальних громад через пропозиції щодо нарощення їх фінансово-економічного потенціалу, поліпшення державного регулювання та удосконалення управління їх розвитком, що дасть можливість покращити індикатори результативності реформи децентралізації та сприяти забезпеченню пріоритетних інтересів як сільських територіальних громад так і держави в цілому.

4. Обґрунтованість та вірогідність наукових результатів забезпечується коректністю постановки завдань, застосуванням теоретичного узагальнення, логіки, аналізу, синтезу та статистичних методів дослідження.

5. Значення результатів для науки та практики.

В дисертації здобувачем виокремлено суттєві відмінності між територіальними громадами, що дало можливість окреслити проблеми розвитку сільських територіальних громад (територіальні, інфраструктурні та економічні) в контексті проведеної реформи децентралізації та виділити переваги сільської території, які, на думку здобувача, є мотивом для держави щодо запровадження заходів вдосконалення організаційно-економічного механізму їх розвитку.

Виявлені в процесі дослідження проблеми реалізації реформи децентралізації дозволили виокремити основні підходи державного регулювання реформи в контексті розвитку сільських територіальних громад. Підвищення ефективності організаційно-економічного механізму розвитку сільських територіальних громад здобувач вбачає через врахування заходів і дій не лише з боку держави, а й з боку сільських територіальних громад.

Серед основних напрямків розвитку сільських територіальних громад вагоме місце здобувач відводить формуванню економічно обґрунтованої власної стратегії розвитку громади, розробкою якої пропонує займатися Центру розвитку територіальних громад та сільських територій, котрий здійснюватиме контроль ефективності результатів застосованих заходів в процесі впровадження стратегії на основі визначених індикаторів розвитку.

Обґрунтовано необхідність використання на рівні сільських територіальних громад інноваційних підходів до розвитку сільських територій та дієвих фінансових інструментів (ДПП, грантові інструменти тощо) зростання їх фінансово-економічного потенціалу, що дасть можливість вирішувати питання місцевого значення через залучення інвестиційних ресурсів з різних джерел.

Заслуговує на увагу використання в процесі дослідження методу порівняльного аналізу середовища функціонування (АСФ), оснований на принципах лінійного програмування, для оцінки ефективності управління в сільських територіальних громадах Вінницької області. На цій основі запропонована здобувачем базова модель розвитку сільських територіальних

громад.

Практична цінність результатів дослідження визначається пропозиціями й рекомендаціями щодо покращення діяльності сільських територіальних громад та вдосконалення організаційно-економічного механізму їх розвитку.

Результати дисертаційного дослідження прийняті до використання в практичну діяльність: Вінницького відділення Укрдержфонду підтримки фермерських господарств (довідка №53-02/28 від 13.06.2022 р.); фермерського господарства «Ірина-О.Т» Хмільницького району Вінницької області (довідка №42/5 від 30.05.2022 р.); фермерського господарства «РІА» Шаргородського району Вінницької області (довідка №128 від 22 грудня 2021 р.); впровадження в навчальний процес Вінницького національного аграрного університету (довідка №01.1-60-1534 від 02 жовтня 2020 р.).

6. Публікація основних результатів роботи, їх апробація

Основні положення дисертаційної роботи викладено автором у 16 наукових працях загальним обсягом 9,24 умовн. друк. арк. (власний доробок автора 5,9 умовн. друк. арк.) у тому числі 1 стаття у наукометричних базах Scopus – 1,65 умовн. друк. арк.; 4 статті у наукових фахових видання України, включених до міжнародних наукометричних баз – 2,51 умовн. друк. арк.; 1 стаття у монографіях іноземною мовою у зарубіжних виданнях – 1,05 умовн. друк. арк.; 4 статті у наукових працях, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації – 3,02 умовн. друк. арк.; 6 публікацій у інших виданнях – 1,01 умовн. друк. арк.

Статті у наукових виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз даних Scopus та Web of Science

1. Larysa O. Vdovenko, Olena V. Martseniuk, Oksana L. Ruda, **Denys V. Titov**, Karyna S. Kholiavitska Determinants of the growth of the financial-economic potential of rural territorial communities of Ukraine. *International Journal of Agricultural Extension*. 2021. Special Issue (02). DOI: 10.33687/ijae.009.00.3969 URL: <https://esciencepress.net/journals/index.php/IJAE/article/view/3969/1964> (Scopus) (1,65 друк. арк. – особистий внесок – визначено основні фактори та критерії зростання фінансово-економічного потенціалу сільських територіальних громад – 0,53 друк. арк.).

Статті у наукових виданнях, включених до наукових фахових видань України

1. Вдовенко Л.О., **Тітов Д.В.** Стан та проблеми розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2019. Вип. 31. С.175-181 (0,64 друк. арк. – особистий внесок – проаналізовано основні економічні показники дохідності бюджетів об'єднаних територіальних громад в Україні – 0,3 друк. арк.).

2. Тітов Д.В. Організаційно-економічного механізм розвитку сільських територіальних громад: його проблеми та напрями вдосконалення. *Ефективна економіка*. 2021. № 9. DOI: [10.32702/2307-2105-2021.9.200](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.9.200) URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?n=9&y=2021> (0,6 друк. арк.) (0,6 друк. арк.).

3. Тітов Д.В. Необхідність розвитку сільських територіальних громад в Україні. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2021. Вип. 9. С. 26-32. DOI: 10.32851/2708-0366/2021.9.3 (0,59 друк. арк.).

4. Тітов Д.В. Реформа децентралізації в Україні: досягнення та проблеми подальшої реалізації. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: «Економічні науки»*. 2022. № 1 (57). С. 74-80. DOI: 10.25313/2520-2294-2022-1-7870 (0,68 друк. арк.).

Монографії іноземною мовою у зарубіжних виданнях

1. Vdovenko Larisa, Titov Denys *Decentralization reform in Ukraine - the basis of financial independence of territories and their development. Economic development strategies: micro, macro and mesoeconomic levels: Scientific monograph*. Part 1. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2021. 316 p. С.237-250. DOI: [10.30525/978-9934-26-191-6-16](https://doi.org/10.30525/978-9934-26-191-6-16).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

1. Тітов Д.В. Фінансова спроможність та забезпечення дохідності об'єднаних територіальних громад. *Polish journal of science*. 2020. № 26. Vol. 2. С. 24-29 (0,52 друк. арк.).

2. Тітов Д.В. Характеристика підприємництва та особливості його розвитку на сільських територіях. *The scientific heritage*. 2020. № 47. Vol. 7. С. 53-56 (0,50 друк. арк.).

3. Vdovenko L., **Titov D.** Formation of the revenue base of the budgets of the united territorial communities. *The scientific heritage*. 2020. Vol. 3. № 53 (53). P. 27-35 (1 друк. арк. – особистий внесок – визначено та проаналізовано основні джерела отримання доходів об'єднаних територіальних громад – 0,5 друк. арк.).

4. **Titov D.**, Herasymchuk V. Increasing the investment potential of rural united territorial communities. *Colloquium-journal*. 2021. № 14 (101). Vol. 5 (1 друк. арк. – особистий внесок – внесено пропозиції щодо покращення механізму управління реалізацією інвестиційного потенціалу об'єднаних територіальних громад – 0,5 друк. арк.).

Інші видання (тези доповідей)

1. Вдовенко Л.О., **Тітов Д.В.** Проблеми розвитку сільських територіальних громад. *Європейський вектор розвитку бухгалтерського обліку, фінансів та оподаткування в аграрному секторі економіки: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції присвяченої 100-річчю Національної академії аграрних наук України, 60-річчю наукової школи з бухгалтерського обліку ННЦ «Інститут аграрної економіки» та 25-річчю її експериментальної бази*. 7 грудня 2018 р. Київ: ННЦ «ІАЕ». 2018. С. 107-109 (0,15 друк. арк. – визначено основні проблеми розвитку сільських територіальних громад в Україні – 0,07 друк. арк.).

2. Тітов Д.В. Основні напрямки соціально-економічного розвитку сільських територіальних громад в Україні. *Перспективні напрямки розвитку економіки, фінансів, обліку, менеджменту та права: теорія і практика: збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції*. 9 березня 2019 р. Полтава: ЦФЕНД. 2019. Ч. 1. С. 42-44 (0,16 друк. арк.).

3. Тітов Д.В. Стратегічні підходи до економічного розвитку об'єднаних територіальних громад. *Авіація, промисловість, суспільство*: матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції. 14 травня 2020 р. Кременчук. 2020. Ч. 2. С. 418-421 (0,18 друк. арк.).

4. **Тітов Д.В.**, Вдовенко Л.О. Стан розвитку сільських територіальних громад у Вінницькій області. *Актуальні проблеми та перспективи розвитку України в галузі управління та адміністрування: ініціативи молоді*: матеріали III Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених. 22 жовтня 2021 р. Харків: ДБТУ. 2021. С. 368-370 (0,11 друк. арк.).

5. **Тітов Д.В.**, Вдовенко Л.О. Державна фінансова підтримка розвитку об'єднаних територіальних громад в Україні. *Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика*: збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених. 16 листопада 2021 р. Хмельницький: ХНУ. 2021. С. 99-101 (0,23 друк. арк.).

6. Тітов Д.В. Інструменти розвитку об'єднаних територіальних громад. *Фінансовий механізм сталого аграрного розвитку: сучасний стан та перспективи*: збірник тез міжнародної науково-практичної конференції. 17 грудня 2021 р. Київ: ННЦ «ІАЕ». 2021. С. 191-195 (0,18 друк. арк.).

7. Дискусійні положення та зауваження до дисертації

В цілому кваліфікаційна робота написана з дотриманням існуючих вимог, має цілісну структуру і є завершеним науковим дослідженням. Проте, не всі положення дисертації є беззаперечними і тому можна висловити окремі зауваження та дискусійні положення:

1. В розділі 1.3 (с. 63) здобувач наводить модель організаційно-економічного механізму розвитку сільських територіальних громад з визначеними складовими. Складові доречно було доповнити категоріями показників, які забезпечують стабільний розвиток та сприяють зростанню рівня самостійності, що надало би прикладного характеру сформованій моделі.

2. Здобувач в розділі 2.2. (с. 109-122) здійснює оцінку фінансової спроможності територіальних громад, однак, доцільно було детальніше проаналізувати причини її низького рівня у досліджуваних сільських територіальних громадах Вінницької області.

3. В розділі 3.2. (с.161-172) здобувачем проведені дослідження щодо виявлення найбільш ефективних сільських територіальних громад, разом з тим, варто було виділити основні фактори впливу на ефективність прийняття управлінських рішень в цих громадах.

4. Робота Тітова Д.В. значно виграла, якби в розділі 3.3. (с. 174-185) «Детермінанти зростання фінансово-економічного потенціалу сільських територіальних громад» були доповнені прогнозними розрахунками щодо ефективності використання ресурсів територіальної громади за визначеними

детермінантами.

Разом з тим наведенні зауваження та дискусійні питання не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Тітова Д.В.

Загальний висновок. З огляду на актуальність, новизну, важливість отриманих автором наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну цінність сформульованих положень і висновків, вважаю, що дисертаційна робота Тітова Дениса Васильовича «Організаційно-економічний механізм розвитку сільських територіальних громад в Україні», відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», а також відповідає вимогам, передбаченим вимогам освітньо-наукової програми, яку успішно завершив здобувач, вимогам п. 5, 6, 7, 8, 9 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор Тітов Денис Васильович може бути рекомендований для присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 051 Економіка.

Рецензент:

кандидат економічних наук, доцент, декан
факультету менеджменту та права
Вінницького національного аграрного
університету

Людмила ПРОНЬКО

Підпис Пронько Л.М. заспіду

Вчений секретар

Галина ШПАКОВСЬКА